

חינוך לחיים

פרשת לך לך

ויקח אברהם את ישמעאל בנו... וישמעאל בנו בן שלש עשרה שנה... בעצם היום הזה נמול אברהם וישמעאל בנו

וזה צריך ביאור לשם מה היתה התורה צריכה לומר כי ישמעאל הוא בנו של אברהם הרי זה דבר ידוע ומפורסם לכל? וביותר יש לתמוה מדוע צריכה התורה לחזור כאן על זה שלוש פעמים?? כדי להבין זאת, נבאר קודם מדוע אנו לא רואים שהתורה שיבחה את ישמעאל על מעשה המילה, הרי זה היה אחד מהנסיונות שנתנסה אברהם ואם כן לכאורה היה ראוי גם ישמעאל לשבח על כך? ובפרט שבשעת מעשה היה כבר בן שלש עשרה ואף התגאה על יצחק בזה שנימול בגיל זה, וביותר שהיה פרא אדם ובודאי היה צריך להתגבר על עצמו ולהסכים למעשה המילה. מדוע אכ לא משבחת התורה אותו על כך? לפעמים אנו פוגשים אנשים שעושים בדרך מקרה מעשה גדול ומופלא, מעשה אשר למראית עין כלל אינו מתאים למידותיהם ולשאר הנהגותיהם, אמנם בהתבוננות עמוקה יותר, נמצא כי לאותו אדם פשוט יש הורים גדולים או מורה מיוחד ומכח גדולתם זכה אותו אדם לעשות את מעשהו

זו המעלה של השפעת ההורים על בינהם ושל המחנכים על תלמידיהם. יש שהתלמיד מצד עצמו לא היה עומד בניסיון ורק השפעת מחנכו היא המונעת ממנו את החטא, וכפי שאמרו במדרש את מוצא, כל זמן שהיה יהודע קיים, היה יואש עושה רצון בוראו, שנאמר ויעש יהואש הישר בעיני ה' כל ימיו אשר הורהו יהודע הכהן אבל אחרי מות יהודע ע באו שרי יהודה וישתחוו למלך, אז שמע המלך אליהם – שקיבל עליו לעשות אלוה. ונראה שזה בא הכתוב ללמדנו. שאף על פי שגוף מעשה המילה אצל ישמעאל היה קשה מזה של אברהם מכל מקום ישמעאל לא עמד בניסיון הזה מכח עצמו אלא רק מכח חינוכו של אברהם אבינו שכיוון שבשורשו היה ישמעאל מצד הרע, לא היתה אפשרות שיסכים להיות נימול מצד עצמו, ורק בגלל גדולתו של אביו שהשפיעה עליו, הסכים ישמעאל לברית מילה.

לפיכך חוזרת התורה וכותבת פעם אחר פעם: ויקח אברהם את ישמעאל בנו. וישמעאל בנו. נימול אברהם וישמעאל בנו. שכן כל עצמו של ישמעאל לא נימול אל א מפני שהיה בנו של אברהם אבינו. וכפי שהתורה מסיימת וכל אנשי ביתו.. נמלו אותו לא מכח עצמם, אלא יחד עם אברהם אבינו, בהיותם טפלים אליו. נמצא, שאין אדם נמדד על פי מעשיו בלבד, אלא בעיקר על פי אישיותו ומטרות חייו, שכן יכול אדם לעשות מעשים גדולים, אף כאלו שאינם מתאימים לאישיותו. אמת המבחן היחידה על פיה אפשר למדוד אדם ולדעת את דרגתו, היא עלייתו והתרוממתו מדרגה אל דרגה.

וכן אנו רואים עד כמה גדולה השפעת האב על ילדיו, כשכל מעשה או הנהגה אותם רואים הילדים אצל אביהם, נחרט בעומק ליבם לשנים רבות ומהווה אבן יסוד בחינוכם ובאישיותם.

ומימלא מובן מה שלמדו חזל מהפס "ואת הנפש אשר **עשו** בחרן" בסנהדרין צ"ט את האימרה הידועה "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו **עשאו**" ולכא מדוע השתמשו חז"ל דווקא בביטוי זה?? שהקב"ה החליט לברוא את האדם ג"כ משתמש בביטוי "**נעשה** אדם" – שהרי האדם בלידתו אינו שלם מצד עצמו כמו שנא "ועיר פרא אדם יולד". אם ירדוף אחרי הבלי העולם "כסוס כפרד אין הבין" אז הרי "נמשל כבמהות נדמו" ותפקידו לעבוד שנים בתיקון מידותיו ולממש את היכולות הטמונות בו ואז יקרא "טוב" (שהרי ביצירתו לא כת כי טוב) ועפ"ז ביאר ה"ישמח משה" שמשום הכי אמר הקב"ה "נעשה אדם" לשון רבים – שאומר לאדם אני ואתה נעשה יחד את "האדם" שבקרבו. אני בראתי את התשתית, היכולות ומכאן ואילך אתה תמשיך להשלים כדי לבוא לדרגת אדם.

כמובן שילד לבד לא יכול להגיע לכך וזה התפקיד של ההורים והמחנכים לעזור לו להגיע לשלמות האדם. ונפלא ביותר שאם באמת הם עוזרים לו הם נעשים שותפים במעשה בראשית ולכך השתמשו דווקא בביטוי "כאלו עשאו". אך יותר מזה. זכיתי לשמוע הסבר נפלא על כך ממוריני ורבינו ראש ישיבת "מאור

התלמוד" הרב אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א על פי הסיפור בגמ נדרים מ"א שרבי הסביר 13 אופנים בביאור משנה, וכשחלה רבי, נשכחו ממנו הדברים, ובא רבי חייה והחזיר לו רק 6 מהדרכים בלימוד המשנה ו- 7 הנותרים לא ידע גם הוא. ורבי הצטער על כך מאוד. היה בשכנותו כובס אחד (ההוא קצרא) שאמר שהוא זוכר את הפירושים בעל פה ולימד את הדברים לר חייה, ורבי חייה לימד את רבי. אמר רבי לאותו כובס "אתה עשית אותי ואת חייה" והרא"ש שם מפרש שכונתו לגמרא שלנו "כל המלמד חברו תורה כאילו עשאו." "לעשות דבר" פירושו שהדבר לא נמצא ואינו קיים, והעושה יצר דבר מחדש.

אנחנו מבינים שכל זה שייך במי שמלמד בן חבירו תורה, ובלעדיו היה הבן הזה בור ועם הארץ והיה גדל כבהמה (כדברי המהרש"א שם) והוא עשה ממנו אדם שזה כביכול עשיה מחדשת. אבל כאן רואים שרבינו הקדוש מחשיב את תוספת ההשגה וההבנה שהיתה לו ע"י הכובס – כאילו נעשה ע"י זה כעת אדם וכאילו עשאו עכשיו מחדש. למדנו מדברי הגמ כי כל תוספת שמחנך או רב מוסיף בידיעה והבנת התורה זה מרומם אותו למצב אחר.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

חינוך לחיים

פרשת לך לך

הרמב"ם בהלכות עו"ז פ"א מביא באריכות רבה את כל התיאור של אברהם אבינו באיזה כח ובאילו יכולות הצליח אברהם לפרסם את שם ה' בעולם בהשפעה כה רחבה עי"ש. והמתבונן יתפלא איך זכה דווקא אברהם לכך בעוד לכא קדמו לו רבים וטובים בדורות לפניו כמתושלח, נח, שם ועבר ולמה זכה אברהם דווקא? יתרה מזאת יש להתבונן, הלא חז"ל מתארים לנו שאברהם העברי היה יחידי ובודד הניצב בעבר אחד של העולם, מאמין בעז ובגבורת נפש בצדקת דרכו ושיטתו ודואג לפרסם שם אלוהיו בעולם, לעומתו נצבו בעבר השני כל העולם כולו מאוחדים ומאוגדים באמונה טפילה באלילים ולמרות זאת היתה לו השפעה כה גדולה, מה היה סוד קסמו שבגללה זכה לכל זה???

ההסבר ע"פ המשל הידוע של הגאון מוילנא שנשאל מה הדרך הטובה ביותר להשפיע ולחנך על הכלל ברוחניות?? השיב הגאון במשל: לבקבוק יין שיש סביבותיו כוסות ריקים, וכאשר ממלאים את הבקבוק עד גדותיו נשפך מתוכו לצדדים ונמצאים הכוסות מלאים מאליהן.

כך גם כאשר רוצה האדם להשפיע ולחנך את סביבתו ליראת שמים ומידות טובות הדרך הטובה ביותר לכך היא "הדוגמה האישית" שידאג בראש ובראשונה למלא בהן את עצמו!!! וכך בהיותו מלא וגדוש עד גדותיו בתורה ובמעשים טובים, ממילא תמשך השפעתו ממנו אל סובביו. אך אם לא יעשה כן, מובטח הוא שיפלו דבריו על אזנים ערלות. ידוע הסיפור שנסעו - מורנו ורבנו ר' דוד משה מקרעטשניף זצוק"ל עם ר' משה שטרנבוך שליט"א בספינה ואמרו להם שלקראת לילה עומדת להיערך הרצאה מיוחדת בחומרת העישון מפי אחד הפרופסורים הגדולים בתחום ומצד "ונשמרתם" כדאי להכנס ולשמוע. בהרצאתו דיבר על נזקי העישון וכו'. לאחר שעות ספורות לתדהמתם רואים את הפרופסור עומד ומעשן כקיסור... כי מה זה קשור אליי?? וכדי בזיון וקצף... אך אצל אברהם - קודם הדוגמה האישית. קודם שהרחיק לכת להשפיע על אחרים, עבד על עצמו עבודה אישית מופלגת, בשיפור אישיותו, ריסון מידותיו ותיקון מעשיו. וכשהגיע לחקר האמת החדיר זאת למעמקי הלב ללא הרף, ורק אחרי שנים ארוכות של עבודה עצמית החל להשפיע על אחרים. עפ"ז מובן הסתירה בחז"ל באיזה גיל הכיר אברהם את בוראו? הרמב"ם כתב "בן ארבעים שנה הכיר אברהם את בוראו" ומנגד כותב בתחילת דבריו "איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן" וידוע הזוהר שכבר בן 3 שנים הכיר את בוראו?? מסביר המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שבדאי תחילת הכרת אברהם את בוראו החלה כבר בהיותו בן ג' שנים, אולם זו היתה רק ההתחלה, מכאן ואילך החל תהליך ארוך של עבודה עצמית, שבה שקד בעמל רב על תיקון מידותיו וטוהר אמונתו עד שהגיע בהיותו כבן 40 לפסגת ההכרה בבוראו ואז השפיע על אחרים וענה להם תשובות והצליח להשפיע על רבבות אנשים עד שזכה לתואר "אב המון גויים" מה שלא זכו אחרים שלפניו שגם הכירו את בוראם בדרגה זו או אחרת, אך לפי דרגתם לא הגיעו למלא את קנקנם כל כך, באופן שישפיעו גם על סביבותם.

היסוד הוא - שככל שהאדם מלא יותר בתוכו, מעובד יותר בנפשו, שוקד יותר על תיקון מידותיו, כך גם השפעתו וחינוכו על סביבתו הולכת וגדלה.

הסבר נפלא ברוח זו מביא הרב טורק על חז"ל בפס' בשיר השירים "שניך כעדר הרחלים - מה רחל זו צנועה, כך היו ישראל צנועים וכשרים במלחמת מדיין. רב הונא בשם רב אחא אמר שלא הקדים אחד מהן תפילין של ראש לתפילין של יד וכו' והדברים מופלאים א. מדוע נקטו חז"ל דווקא מעלה זו שלא הקדימו תפילין של ראש לשל יד? מה המעלה הגדולה בזה? ב. מדוע הצניעות היא היתר הגורמת לנצחונם?? כי דוע יש הבדל בהנחת תפילין - בעוד תפילין של יד מניחים דווקא במקום מכוסה שאינו נראה לעינים, תחת השרוול וכנגד הלב כמובא בשערי תשובה בשם הלבוש שיש להקפיד על כך שיהיו מכוסים, לעומת זה תפילין של ראש יש להניח דווקא במקום גלוי ונראה לעינים לקיים "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך". וההבדל גם במהות הדברים - התפילין של יד מונחים כנגד הלב כדי לשעבד ולדבק מחשבות הלב לה יתברך, נמצא שהשפעתם היא בעיקר על עבודת האדם האישית שלו, מה שאין כן התפילין של ראש שאומנם גם מטרתם לשעבד המוח וכו' אך גם באו להקרין מקדושתם על כל הסובבים. לכן כדברנו - אסור להקדים הנחה של ראש ליד. כי סדר עבודת האדם היא קודם עבודה עצמית של שעבוד החושים והרצונות, ורק לאחר מכן להפנות דרישה לאחרים לדבוק בדרך זו. נמצא שמי שמקדים להניח תפילין של ראש הרי הוא מנסה להקרין על אחרים מידה שאין בו... והיא לא תצלח!!! הפלא ופלא!!!

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com